

Тема (6 год.) Бахівська fuga як складно організоване ціле. Композиційна будова. Різновиди форм. Параметри та стратегічні ідеї бахівської fugи. Послідовність операцій при написанні fugи. Структура експозиції. Структура середнього і завершального розділів.

Зміст лекцій

Бахівська fuga як складно організоване ціле. Поняття фрейму бахівської fugи. Фрейм як «структура репрезентації знань». Вербалізований фрейм-опис бахівської fugи. Визначення «стереотипних ситуацій» в «розпізнанні» суттєво важливих структурних ознак бахівської fugи. Визначення причинно-наслідкових зв'язків між структурою теми, структурою експозиції та подальшої після експозиційної стратегії розвитку. Послідовно-рекурсивна та паралельно-рекурсивна взаємодія параметрів бахівської fugи (тональний план; послідовність структурних компонентів fugи – теми, відповіді, інтермедії; поліфонічні трансформації тематизму, які впливають на форму – обернення теми, стрети теми; порядок вступу голосів). «Технологічний сюжет» і «технологічний план» бахівської fugи.

Будова бахівської fugи. Fuga як найпоширеніший жанр і форма поліфонії бароко. Жанрово-стильові попередники fugи – інструментальні канцони та річеркари.

Експозиція fugи: почерговий вступ фактурних голосів з проведенням тем та відповідей; можливість включення інтермедій (сполучних, розвиваючих, контрастно-тематичних); можливість додаткових та контрекспозиційних проведень тем та відповідей.

Середній розділ fugи: різновиди початку середнього розділу; варіанти тонального плану.

Заклучний розділ fugи: різновиди (реприза, кода); тональний план.

Різновиди форм бахівської fugи. Визначення форми fugи:

а) за тональним планом (двочастинні з кодою, тричастинні з репризою, рондоподібні, однотональні);

б) за матеріалом інтермедій (двочастинні із двічі повтореними тематично-виразними інтермедіями, тричастинні із тричі повтореними інтермедіями);

с) за поліфонічними прийомами (двочастинними, якщо друга частина форми або стретна, або інверсійна, або з вертикально-рухомою перестановкою матеріалів голосів; п'ятичастинними з включенням розділів „експозиція теми”, „стрета теми”, „контрекспозиція обернення теми”, „стрета обернення теми”, „контрапункт основного і оберненого матеріалів теми”);

д) за кількістю тем (однотемні, подвійні і потрійні fugи з одночасним і різночасовим експонуванням тем).

Параметри та стратегічні ідеї бахівської fugи. *Параметри* бахівської fugи як найважливіші показники її структуроутворення: параметри *тонального плану, структурних послідовностей, поліфонічних прийомів, порядку вступу голосів. Послідовні і паралельні зміни у процесі взаємодії параметрів.*

Стратегічні ідеї бахівської фуги як конкретизація конфігурації певних змін в процесі взаємодії параметрів: ідеї *ізоморфізму, деталізації, синтезу, тиражування, зростання, ускладнення*.

Послідовність операцій при написанні фуги. Структура експозиції фуги. Робота над експозиційним розділом фуги: вибір теми за структурними та ладо-тональними ознаками; вибір реєстрового місцеположення відповіді з умовою її щільного прилягання до реєстру теми; вибір часу вступу відповіді; вибір різновидів відповіді за ладо-тональною структурою; вибір матеріалу протискладання; вибір типу інтермедії.

Структура середнього і заключного розділів фуги. Якісно нова тактика і стратегія написання середнього і заключного розділів фуги у порівнянні з експозицією. Визначальним у виборі варіанту після експозиційного розвитку є структура обраної теми та будова експозиції. Взаємозалежність між масштабом теми і кількістю її проведень в фузі. Взаємозалежність між ладо-тональною структурою теми і характером тонального плану фуги (хроматичні теми тяжіють до однотональних фуг, діатонічні теми – до багатотональних фуг). Взаємозалежність між здатністю теми до стрети та конфігурацією стрет у фузі. Взаємозалежність між періодичністю, квадратністю теми та репродукуванням її структури в наступних блоках тематичного розвитку фуги.

Ключові слова

Бахівська фуга, канцона, річеркар, багатотемна фуга.

Завдання

1. Вибірковий аналіз фуг з ДТК Й. С. Баха.
2. Виконання письмового завдання – написання двохтемної фуги за детально розробленим планом мотивного експонування з подальшим збереженням мотивних елементів в якості „наскрізного тематизму” (за визначенням В. Протопопова).
3. Аналіз токат Баха
4. Аналіз поліфонічних циклів «Мистецтво фуги», «Музичний дарунок»
5. Опрацювання літератури, присвяченої творчості Баха (семінар).

Рекомендована література:

1. Григорьев С., Мюллер Т. Учебник полифонии. – М.: Музыка, 1977.
2. Золотарёв В. Фуга. Руководство к практическому изучению. – Москва: Музыка, 1965.
3. Пяковський І. До проблеми комп'ютерного моделювання процесу композиторської творчості // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського: Музичний твір: проблема розуміння. – Київ, 2002. – Вип. 20. – С. 33-44.
4. Пяковський І. Проблемні методи навчання в курсі поліфонії // Методи викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів. – К.: Музична Україна, 1983. – С. 21-35.

5. Пясковський І. Фреймові моделі поліфонічних стилів // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського: Музичний стиль: теорія, історія, сучасність. – Київ, 2004. – Вип. 38. – С. 9-15.
6. Пясковський І. Поліфонія : навч. посібник / І. Пясковський. – Київ : ДМЦНЗКіМ. України, 2003. – 244 с.
7. Работа над фугой: метод и школа И. С. Баха : Сб. статей. – СПб., 2008.
8. Скребков С. Учебник полифонии. – М.: Музыка, 1982.
9. Теория полифонии и методика ее преподавания. – СПб, 2011. – Вып. 1.
10. Хусаинов И. Фуга и логика. – СПб., 2008.
11. Южак К. Полифония и контрапункт. – [в 2-х кн.]. – СПб., 2006.
12. Южак К. Практическое пособие к написанию и анализу фуги. – СПб., 2006.

Семінар

1. Хусаинов И. Фуга и логика. – СПб., 2008.
2. Милка А. «Искусство фуги» И.С.Баха. К реконструкции и интерпретации. – СПб., 2009.
3. Милка А. «Музыкальное приношение» И С. Баха. – М., 1999.
4. Милка А., Шабалина Т. Занимательная бахиана. – Санкт-Петербург: Композитор, 2001. – в 2-х вып.
5. Берченко Р. В поисках утраченного смысла: Болеслав Яворский о «Хорошо темперированном клавире». – М.: Классика XXI, 2005. – 372 с.
6. Харнонкурт Н. Музыка як мова звуків. Шлях до нового розуміння музики. – Суми: Собор, 2002. – 184 с.
7. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики. – М.: Музыка, 1994. – 320 с.
8. Захарова О. Риторика и западноевропейская музыка XVII – первой половины XVIII веков: принципы, приемы. – М.: Музыка, 1983. – 77 с.
9. Арнонкур Н. Мои современники Бах, Моцарт, Монтеверди. – М.: Классика XXI, 2005. – 280 с.